XVI. évfolyam. Gyulafehérvár, 1893. deczember 9. 49-ik szám.

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díj:
Egész évre .... 4 frt.
Félévre .. .. 2 „
Negyedévre ... . 1 „

A társulat minden rendü tagjai a lapot tagdijaikért kapják.

A lap szellemi részét illető czikkek a szerkesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénztárnoki —, az esetleges reklamácziók pedig a kiadóhivatalnak küldendők.

Az egészségügy tekintettel a tanitókra és népiskolára.

A szebenmegyei r. k. tanitóegylet ez évi közgyülésén felolvasta Dr. *Jancsik Imre*, terézárvaházi orvos.

A tanitók rendjének jutott azon nemes hivatás, hogy az anya által a gyermek szivébe elvetett magot kicsiráztassa és midőn ezen egész tehetségével fáradozik, már önkénytelenül is a mai korban eszébe kell jusson, hogy ép hajtásra csak ugy számithat, ha ép, egészséges, jó talajban dolgozik; mert bármennyire is igyekezzünk gyümölcsfát tenyészteni a fővényes talajban, ez csak egy ideig sinylődve él, mig végre is kipusztul.

Éppen e nézet adja az irányt a mai nevelési rendszernek, midőn a lelki nevelés mellett, a testi épségre is gondot igyekszik forditani s ha már nem is tudják azt együtt tökéletesiteni, akkor is mi, orvosok nagy elismeréssell kell legyünk a már elért eredmények fölött és nemfojthatjuk el kifejezést adni azon reménynek, hogy a mai uton haladva nevelési rendszerünk eléri azt, hogy nemcsak lelkileg képzett, hanem testileg is erős, edzett fiatalság fog kijutni a tanitói kezek alól. —

Ezen reményben feltétlenül bizva igyekszem most én is e nagy munkához egy atomot juttatni és engedve szives felszólitásuknak, a testi épség és egészség fenntartásához szükséges útmutatásokat szerény tehetségemhez mérten megadni.

Minden tanitással foglalkozó egyén igen jól tudja, hogy a tanuló gyermek csak bizonyos ideig képes figyelemmel, illetve felfogással a tanulást kisérni, vagyis az előforduló tanitási tárgyat magáévá tenni, szóval, egy idő után minden tanuló, mint mondani szokás beléfárad s azután kárba vész vele minden fáradság. Hogy ezen idő mikor következik be, azt jobban tudják önök, mint szakemberek, hanem, hogy mi legyen ezen beléfáradás oka, ezt kell tudni, hogy azon minél könnyebben segithessünk. A fejlődő gyermek, mint tudjuk, sokkal több levegőt kiván, mint mondjuk egy vele egyenlő nagyságú, de már kifejlett ember; ha most az még foglalkozik is valamivel, a mondott szükségletek a munka arányával növekednek; már pedig t. gy. a tanulás egy nagy munka; mert ha a test többi része pihen is, agyunkban az anyagcsere fokozódik, mit igen szépen kilehet mutatni az érverés-gyorsabbodás által, mi ismét a tüdőn át bővebb mennyiségü levegő felvételét s ugyanekkor a körülöttünk levő levegő szénsavval való telitését idézi elő; szóval a környező levegő a tanulás alatt fel lesz emésztve ugy, hogy egy idő után nem jut vérünkbe elegendő élenv és igy az élenyszegény vér ismét nem adhat agyunknak elegendő táplálékot, mi azután táplálékhiány következtében megtagadja szolgálatát ép ugy, mint a kenetlen szekér.

És ebből mindannyian tudhatjuk, hogy az a bizonyos belefáradás egyik fő oka a levegő hiánya, a miért is különösen arra kell törekednünk, hogy iskoláink nem csak elegendő, de annál több levegőt is nyujthassanak a növendékeknek is; ha ez a szoba szűk volta miatt lehetetlen, tartsunk fönn ott állandó szellőztetést, különben alig fél óra alatt a tanulók első sorban a tantárgy iránti fogékonyságukat veszitik el, de másodsorban a léghiány miatt a testük fejlődéséhez szükséges levegőt se kapva meg, egészségtelenekké, gyöngékké lesznek s igy kettős vétket követ el azon tanitó, ki osztályában nem gondoskodik elegendő levegőről.

A tanulásnál agyunk müködése mellett igen nagy szerepe van szemeinknek s igy különösen nagy suly fektetendő az osztályokba behatoló fény erejére, irányára. A mi a fény erejét illeti, erről majdnem minden iskolában a vagyoni állás szerint lehetőleg gondoskodva van, de az irány maga majdnem mindenütt helytelen; igen fontos a padjában ülő tanulóra nézve, akár ir, akár olvas, hogy a világosságot lehetőleg felülről és balkeze felől nyerje, a mit igen könnyen elérhetni azáltal, hogy az ablakok legalább 50 cmrel magasabban kezdődjenek a padok magasságánál s itt természetesen mindjárt ki is kell jelentenem, hogy akkor semmi esetre se szabad a padoknak az ablakok mellé közvetlen állitva lenni, hanem legalább is 1 mtrre.

Legtöbb iskolánál azonban ez nincs igy s ehez még ráadásul kis tábláju ablakok, sőt vasrácsozat által gyöngittetik a világosság, melyek még amellett

árnyékukkal a látteret egyes részekre osztva nem csak zavarják a látképet a szakadatlan váltakozó fényerő mellett, hanem gyorsan ki is fárasztják a szemet. Más helyeken meg éppen fák vannak az iskola ablakai elé ültetve, mi a mondottakat még jobban fokozza. Ezért tehát ügyeljünk, hogy az iskola ablakai szabadon álljanak s lehetőleg egy nagy üvegtáblából valók legyenek.

Találtam olyan iskolákat is, hol a nagy fekete tábla az ablakok mellett levő egyik szögletben volt felállitva, mi már azután határos a tanuló szemével szemben tanusitott visszaéléssel. Ugyanis a tanitó azon reményben, hogy talán itt jobb világitásban lesz a tábla, vagy talán saját comotiojáért, mert szokott ülőhelyéhez közelebb van, tételi a táblát ilyenkép, nem gondolva azt, hogy ott a tanulókra nézve a tábla veszélyes, noha tudnia kellene, hogy erősebb fénnyel szemben szemünk látói már önkénytelenül összehuzódnak, mig ugyanazon időben a roszszul világitott tábla láthatásához éppen ki kellene tágulniok, és ennek eredményei lesznek a szemek alkalmazkodási képességének ma már oly gyakran előforduló esetei. A táblák tehát, uraim, mindig harántul a tanulók és ablakokkal szemben állitandók fel és ezzel sok komoly baj lesz elkerülve.

Van még ennél is nagyobb veszedelem, mi a mai fiatalságot mintegy uralni látszik és ez a rövidlátók rohamosan növekedő sokasága. A tanitók egyik legfőbb teendőjük, mondjam legnemesebb hivatásuk az, hogy a gyermekeket megtanitsák tanulni, melynek önök azon szempontból, hogy év végén eredményeket mutassanak fel, hogy majd a szülő gyönyörködhessék gyermeke határozott, kitünő feleleteiben, néha még túlbuzgón is eleget tesznek, de ugyanakkor nem törődnek azzal, hogy mily uton halad a gyermek odáig, hogy önöknek dicsőséget, a szülőnek pedig nagyon kétes, csak pillanatnyi örömet szerezzen. Ezért különösen figyelmeztetem önöket, hogy nagy ügyelettel legyenek arra, hogy a gyermek milyen, távolságban olvas és ir. Irányadóul szolgáljon az, hogy egy rendes szemü egyén a rendes irást és olvasást 25 cm. távolról kell szemével kisérje; ha most tehát a gyermeket mindig ezen távol mellett engedjük foglalatoskodni, ezzel a rövidlátás kifejlődését igen könynyen elkerülhetjük, mig ellenkező esetben az ép szem is megszokva a közel nézést, rövidlátóvá lesz. Ezzel azonban korántsem mondom, hogy mindenkit szigoruan a 25. cm. mellett lehet tartani, mivel vannak veleszületett rövid és messzelátók, kikkel a tanitó semmi esetre se fog annyira olvastatni és iratni, de többszörös kisérlet után baját gyanitva, orvoshoz küldi szemüveg rendelése végett. Erre figyeljenek önök és dicsőségük kétszerezett, a szülők öröme pedig határtalan leend.

Miután az iskoláztatás legnagyobb része téli időre esik, pár szóval a fütésről is meg kell emlékeznem, mint olyanról, mely legtöbbször oka különböző gyermekbetegségeknek. Egy tanszobában sem volna szabad 16°/C. alól és 18°/C felül emelkedni, illetve szállni a hőmérsékneк. Ennyit megkövetel a gyermek szervezete, de ugy az emelkedés, mint az esés egészségtelené leend, hogy miért, ennek terjedelmes s önökre nézve tán nem is érdekes magyarázatába nem bocsátkozhatom, hanem áttérek a fütők elhelyezésére. Az osztályok fütői mindig lehetőleg távol álljanak a tanulóktól, vagy rosz melegvezetőkkel legyenek körülvéve, mire nézve igen ajánlhatók a köpenyeges kályhák. Igen gyakran a közeli kályha mellett ülő tanuló kikéredzik és felöltő, sőt föveg nélkül egyenesen lépik ki a téli hideg levegőbe, mely nagy, átmenetnélküli hőcsere tökéletesen elegendő oly zavart idézni elő a szervezet sejtműködésében, minek eredményei külömböző lobos folyamatok lehetnek. Mind e mellett, a mint magukról is jól tudják, a nagy meleg bágyasztólag hat az agy működésére is.

Igen sok gyermekbetegségnek és testelferdülésnek vehetik a tanitók elejét, ha a gyermekek testtartására, szabad mozgásukra és mi fő, különösen a rendszeres munkabeosztásra ügyelnek. Ma már az orvosok is kezdenek mind jobban foglalkozni a kérdéssel, hogy valjon hogy üljön a tanuló olvasás, irás és figyelés alatt az iskolában és, mondhatni, sohasem lesz talán e kérdés tisztázva. Nézetem szerint sem a régi feszes, illetve derékszög alatt való ülés, sem a teljesen lomha ülés hasznára az oly ronamosan fejlődő testnek nem lehet; a feszes nem, mert egyfelől mig bizonyos izomcsoportokat állandóan működtetvén, azokat túl fogja fejleszteni, de másfelől a gerinczoszlopon különösön egyöntetü hosszasan tartó nyomás alatt a gátolt vérkeringés, illetve sejtműködés következtében hiányos fejlődést fog okozni. A lomha ülés pedig nem, miután annál összes izomzatunk pihen, azokban-petyhütséget, a csontrendszerben pedig elgörbüléseket idéz elő. Azért czélszerü, hogy a tanitó a tantványok foglalkoztatását ugy ossza be, hogy azok már egy óra alatt is ülőhelyzetükben többször testmozgást végezzenek, vagyis a feszes és lomha üléseket bizonyos fokig egymással felváltsák. A mi az irásnál való testtartást illeti, e tekintetben különönösen óvandók a gyermekek, hogy ne támaszkodjanak csupán csak egy karjukra, mert az okvetlen vállferdeséget okoz, ne düljenek nagyon előre, mert az nem annyira a mellet horpitja be, mint azt mondani szokás, hanem a karok előrenyujtása mellett a már ugy is gátolt légzési mozgásokat még jobban akadályozza, mi azután vérkeringési zavart és légcsere hiányt okozva, a tüdőre lesz ártalmassá és mindemellett a látás élességének fenntartása is veszélyeztetik. Hogy, hogyan helyezzük el a tanuló előtt irás alatt a papirost, vagy arra egyenesen irjunk-e vagy dülve, erre nézve az utóbbi időben többször megjelent pro- és contra vélemények szükségtelenné teszik az én megvitatásomat és igy legyen elég csak azt mondanom, hogy e kérdés felett az a döntő, hogy, hogyan esik a fény a papirra s e szerint

mindig oda igyekezzünk, hogy papirosunk a reá eső fénysugarakkal lehetőleg ferdeszöget képezzen és mindkét könyökünk az irópadon egyenlő magosan legyen és iróeszközünk alá ne láthassunk.

Mindezen elővigyázatok sem elegendők azonban a tanulók ép fejlődéséhez, mely határozottan megkövetelii a szabad mozgást s melyet a tanitók, hála a mai órarendszernek, ugy a hogy meg is tartanak. Ugyanis minden két tanitási óra között meg van a 10 perecznyi szünet, ugy a tanitó, mint a tanuló üdülésére, de mig az előbbiek ez üdülést maguknak meg is szerzik, addig nem gondolnak azzal, hogy valjon a tanuló megteszi azt, mert, uraim, nem elég 10 perczre a gyermekeket magukra hagyni, hanem gondoskodni kell arról is, hogy ez idő alatt ők is okvetlenül ott hagyják az osztályt és e szabadidőt udvaron, vagy kertben játékkal töltsék, mely idő alatt ismét osztályuk szellőzzék. Igen, időközönként játékra, teljesen szabad gondolkozás mellett korlátlan mozgásra van szüksége a fejlődő tanulónak, nem a felemésztett levegőben való verekedésre, miáltal csak a padozat szennyes és igen gyakran betegségokozó anyagokkal fertőzött porának a saját és a tanitó orra alá való felverését okozza, mi azután csak ragadós betegségek terjesztésére szolgál. Játékra, mely a test edzése mellett lelkünket is nemesiti, kifejlesztve bennünk bátorságot, ügyességet és, sajnos, a mai életben oly annyira szükséges leleményességet, mondanám, furfangot.

Itt e helyen kell még megemlékeznem a tornáról is, melynek ma divó tanitási rendszere éppenséggel nem képes a test fejlesztéséhez hozzájárulni. Ugyanis minden osztálynak van egy héten két tornaórája és ez is rendesen délután. Ha most az egyik tornaóra alatt valamely testgyakorlattal erősitettük magunkat, a következő tanóráig éppen elegendő időnk van, hogy az akkor fejlesztett izmok a másik tanóráig teljesen elernyedjenek, vagy ismét elől kezdhetjük a más órát. A délutáni órát pedig még hátrányosnak állitom a test épségben tarthatására. A családok zöme 12—1 óra között ebédel, a tornaórák pedig d. u. 3—4 órakor tartatnak, tehát éppen akkor, a mikor a gyomor emésztése a legtöbb vért kivánja, mi azután a tornázás által attól elvonatik és igy igen sok kellemetlen betegséget okoz. Azért véleményem szerint, a tornaórák csak is d. e. tartandók és pedig lehetőleg 11 órától 12-ig, hogy ezáltal a mozgás által az ebédhez szükséges étvágyat fokozzuk; hogy pedig az izomedzést és igy a testfejlesztést is fentartsuk, tornaórát minden nap tartsunk.

A tornázást magát illetőleg, a most már szokásossá válandó játékok meghonositása fölött a legnagyobb örömömnek adhatok csak kifejezést, mert szerintem egyedül csak ez van hivatva a gyermeki test minden részét egyenlően fejleszteni a nélkül, hogy egyik, vagy másik testrészünk ez által hiányt szenvedne és éppen ezért sohase ajánlhatok jobbat, bármelyik tanitással foglalkozó egyénnek, mint azt, hogy tanitványait játszva tanitsa.

Ezek lennének a t. tanitó urakra és nőkre a legfontosabb feladatok és csak akkor lehetnek nyugodtak kötelességük teljesitésében is, ha buzgó tanitásuk mellett a legnagyobb kitartással foglalkoznak a mondottak alapján, a gyermekek testi fejlesztésével is.

Egészségügyileg egy második igen fontos hivatás jutott a tanitónak osztályrészül a társadalomban; különösen faluhelyeken, hol orvos nincsen, csak is ő van hivatva az annyira pusztitó gyermekbetegségek korai felismerésére és ennek alapján a szülők figyelmeztetése mellett a leggyakrabb ragályos betegségek tovaterjedésének megakadályozására. Tudvalevő dolog ugyanis, hogy gyermekek hirtelen az iskolában lesznek rosszul, vagy a már otthon is beteg gyermék a szülő tudta nélkül elmegy az iskolába, hol, ha a tanitónak tájékozottsága van a sulyos betegségek kezdetleges tüneteiről tanitványán azt észre véve, ugy annak, mint a többinek, a felismerésére pedig nem lévén semmi orvosi tudományra szüksége, a mondandók meghallgatása után mindenikük képesitve lesz.

Egyike ezen tünetek közül, mi a legtöbbször előfordul, a torok részéről nyilvánul. Gyakran megtörténik az, hogy a gyermek bizonyos bágyadság mellett, melyet arcz és szem kifejezése árul el, különös, mondanám, dunnyogó hangon beszél, ekkor a tanitó kötelessége lenne, a gyermek nyelvét előre nyujtatva, jól kitátott száj mellett egy irónnal nyelve gyökét lenyomni és a torok falait megnézni. Ha ez a nyelv vagy a száj nyakhártyájánál vörösebb, vagy talán már itt-ott azon és pedig különösen a mandolákon szürkésfehér pettyeket vagy lerakodást lát, azt azonnal haza küldi, szüleit figyelmeztetve, hogy azonnal orvos utján gyógykezelésben részesitsék.

Egy másik gyakori tünet, hogy a gyermek csak hányás és főtfájásról panaszol, ekkor is csak a torok vizsgálandó meg s ha ott a mondottakból valami található, hasonló elbánásban kell részesüljön. — Máskor a gyermek erősen prüszköl, orrát gyakran kifujja és szemei belöveltek; ekkor mellén a bőrét kell megnézni s ha azon piros pontok, vagy foltok vannak, azonnal eltávolitandó a többiektől és ápolás alá helyezendő. Ha pedig nátha- és forróság érzés nélkül a gyermeknek szeme több napon át könnyezik, reggelenként beragad, azonnal orvoshoz küldendő, ki, ha közelben nincs, alsó szemhéja lehuzandó s ha ez belül nem sima egészen, a többiektől, az orvos megvizsgálásáig elszigetelendő.

Gyakran járnak az iskolába gyermekek, kik gyakran köhögnek és pépszerü, sárgás köpetet üritenek; az ily gyerekek szigoruan ellenőrzendők, hogy köpetüket zsebkendőjükbe üritsék és azt otthon jól kifőzzék, ők maguk jól táplálkozzanak, különösen sok tejet igyanak és szabad levegőben tartózkodjanak; ugyanezt mondom azon gyermekekről, kiknek állalatti daganataik vannak s ha talán ez fel is van fakadva, nagy ügyelet forditandó arra, hogy az abból kiszivárgó anyaggal idegen gyermek érintkezés-

be ne jusson, s hogy az naponta megmosassék. Hasonlóan kell eljárni azokkal, kik fülfolyásban szenvednek, vagy akiknek fejükön, arczukon, vagy testükön nedvedző kiütések, nagy terjedelmü turós pörkök vannak mert ezek mindannyian a kiszivárgó anyag által, egyik egyénről a másikra átvihetők.

A tanitványait gondosan megfigyelő tanitónak feltünik, hogy egyes tanitványok időközönként vakaródznak; ha most a vakarás a hasfalra és karok meg lábszárakra terjed, a gyermek meztelen megnézendő, hogy felvakarások vannak-e, s ha igen rögtön gyógykezelés végett haza küldendő, különben rövid idő alatt az öszes tanitványokat megtöltheti élősdiekkel.

Leány gyermekeknél néha előfordul, hogy egyik vagy a másiknak akaratlanul rángatódzik keze lába vagy csak arczizmai; ez, mint igen könnyen utánzásra, sőt ez uton szintén megkaphatásra alkalmas kellemetlen betegség, a többiek közül szintén eltávolitandó.

A gyermekek testi és lelki fejlődésének egyik főmegakadályozója és ma már nagyon uralkodó baj az önfertőzés s midőn nem győzzük eléggé figyelmeztetni a szülőket, hogy óvják meg gyermekeiket e veszedelmes nyavalyától, akkor nem mulaszthatjuk el a tanitók figyelmét is felhivni társadalmunk e pusztitó aljasságának megakadályozására. Hogy ez miben áll, az mindnyájunk előtt tökéletesen ismeretes, itt csak néhány útbaigazitó tünetet emlitek fel, melyek által a tanitó figyelmeztetve, megkettőzött ügyeletet kell kifejtsen a gyanus gyermek fölött. Ha végigtekintenek a tanulókon, fognak közöttük olyanokat találni, kik sajátságos fakó arczszinűek, álmatag tekintetűek s néha elmerengve néznek, vagy a semmiségbe, vagy az előadó tanitóra szegzett szemekkel ülnek helyükön, de ha hirtelen megszólitjuk, még megközelitőleg sem tudnak arról, miről az előadás folyt, hanem felrettennek és nagy zavart árulnak el; ha most még mindehez arczukon és különösen homlokukon pattanások is vannak, határozottan ráfoghatjuk, hogy azok önfertőzők.

Ilyen szerencsétlenekkel szemben egyedüli orvosszer a szigoru ügyelet s a vele való gyakori foglalkozás; mint tapasztalatból állithatom, hogy az önfertőzés tisztán csak a rosz példák után elsajátitott, bizonyos lelki pangás mellett támadt átkos szokás, mely későbbi eredményeiben családi életünk boldogságunk feldulója lesz.

Azért kérem a t. urakat, ne mulaszanak el soha semmi alkalmat, valahogy az ilyen tanulókat tetten kapni, mi különösen árnyékszéken és óraközti időben az osztályokban maradtaknál lehetséges, — mert e rajtakapás után adott fenyités hat legjobban az ilyen lelki betegre.

Ezek lennének a veszélyesebb betegségek, melyeknek tisztán felismerése, — elkülönitése, — gyógykezelés alá utasitása által a tanitó meghálálhatatlan funkeziot teljesit.

Iskolákban nem telik el nap, hogy a tanulók közül vagy egy hirtelen roszul lesz és elájul, mi sokszor igen különös hatást szül ugy a tanitó mint a tanitványok között s igy megijedve önkénytelenül gyakorolják ama régi rosz szokást, hogy igyekeznek az illető fejét a földről fölemelni, holott ez, az ájulási állapotot csak hosszabbitja, mert még inkább akadályozza a vérnek a fejbe való jutását. Ilyen esetben az egyént lehetőleg azon a helyen hagyjuk hova esett vagy egyenes fekvőhelyzetbe hozzuk, ruháit, de különösen ingének nyakát fel kell gombolni és egyszerre jó marok hideg vizzel arczát és mellét hirtelen lelocsolni, mire csakhamar magához tér, miután, ha van, valami alkoholos italt nyujtunk neki, vagy ivóvizet és szabad levegőre bocsátjuk.

Orrvérzés szintén nem ritka eset az iskolában s ezt elég rosszul viznek az orrba való felszivásával, vagy hideg viznek a fejre való bocsátása által, vagy más babonás dologgal igyekeznek megállitani, a helyett, hogy a gyermek orrát egyszerüen két ujja jól összeszoritsák és pár perczig igy tartsák. Ilyenkor megtörténhetik az, hogy a vér a garatürbe jut, mit vérköpés által árul el a tanuló és ekkor nem marad mas hátra mint timsós vagy még helyesebben 2% vaschloridos vizet szivatunk fel az illető orrnyillásba. Máskor játékközben jöhet létre a test felületén zuzódás, melyre már igen jó a vizes borogatás, de ez esetben is hatásosabbak a fenntmondottak. Ha ily zuzódások alkalmával azonban a vérzés, fecskendezés és nem szivárgás alakjában történik, akkor a borogatások keveset használnak, hanem ilyenkor a tanitó kezdetben jobb hüvelykujjával gyakoroljon, a szivvel indulva ki, a vérzés fölötti közvetlen helyre nagy nyomást és igyekezzék a nyomó hüvelykujj felett nyom kötést alkalmazni, melyet szükség esetén igen könnyen végre hajthat, két zsebkendővel olyképen, hogy azok egyikét kis csomóvá fogva össze, ezt közvetlen a nyomó hüvelykujján felül helyezi, lehetőleg az egyén bőrére és a másikkal, körülfutva a végtagot vagy testrészt jól leszoritja és erősen oda köti.

Égetési sebeknél legelső dolgunk legyen valami zsiros vagy olajos anyaggal az égéshelyet bekenni és igy ha van, nagyon hig, mésszel kevert vizzel, vagy csak tiszta vizzel borogatást csinálni. Oly zuzódásoknál, melyek vérzéssel nem járnak, vagy tiszta, hideg vizzel vagy mi sokkal jobb ólomeczetes vizzel kell borogatásokat alkalmazni.

Ha a tanulók szemébe valami idegen test jut, igen könnyen eltávolitható az, ha tiszta zsebruhánk egyik szögletét ujjaink között összecsavarjuk és a szemhéjat le vagy felhuzva, a zsebruha összecsavart hegyével az idegen tárgyhoz érünk, mi ahoz hozzátapad és nem pislogtatjuk vizbe, miáltal még inkább rögzithetjük a kötőhártyához.

Néha csonttörés, vagy ficzam is jöhet létre, mit gyorsan felismerhetni az illető végtag rendellenes helyzetéről, de különösen mozgathatatlanságáról. Ilyen esetben leghelyesebb az illető részt nyugodtan a

talált helyzetben hagyni, orvos érkezéséig, vagy ha ez hosszu időt igényelne, a kóros rész közül nehány zsindelyből készült 2—3 cm széles faléczeket olyképen kötni, hogy ezek között a végtag semmi irányba ne mozoghasson és azután hideg vizzel borogatandó.

Fürdés közben megtörténhető vizbe-fulladások alkalmával első dolgunk legyen a lélegzési mozgások elősegitése, mi történhetik a háton fekvő helyzetben a karoknak bizonyos ütemekben, oldalvást történő fel- és lemozgatása, — vagy a mellkas fal oldalainak tenyerünkkel való ütemszerü összenyomása és ismét szétbocsátása által. Ha most azután, az illető már magára is lélegzik, igyekezzünk neki valami alkoholos italt gyomrába juttatni, azután jó meleg ruhákba begöngyöliteni s igy pihenni hagyni.

Még pár szóval meg kell emlékeznem a heveny mérgezésekről is, de nagy sajnálatomra ebbe bövebben nem bocsátkozhatom, hanem mint általánosra figyelmeztetem a tanitó urakat, hogy bármily mérgezésnél is legjobb először a hánytatás, mit elérni lehet egy tolluszárral, ha azzal akár a szájon, akár az orrlyukon át izgatjuk a torok hátsó falát, és azután csőrét alkalmaztatni a bábasszony által, hogy okvetetlen székürülése is legyen. —

Mindezek mellett még, igen czélszerünek tartanám minden iskolában, hogy rögtöni segély nyujtható legyen, bizonyos gyógyszerek tartását, igy az olomeczetes viz, 2% vaschlorid oldat, 3% carbol viz, kevés aether, Bnurs-féle gyapott, egy-két erős és gyöngébb polya, faolaj és a ma már nélkülözhetetlen fertőztelenitésekre szükséges oldatlan, bőmenyiségü mész és mindenekfölött jó ivóviz és tiszta levegő.

TÁRCZA.

A bányavidéki róm. kath. esp. kerület plebániáinak rövid története.

Irja: **Kovács Gyárfás.**

(Folyt.)

J. Verespatak. A plebánia az idők viszontagságai között. Az itteni unitarius ekklézsia püspöklátogatási protokollumának 1—3 lapján eléforduló feljegyzés szerint Verespatakán már 1568-ban szervezetett emez ekklézsia; következőleg a verespataki katholikusságnak emez időben nemcsak létezéséről, hanem mert egy uj felekezet az unitarius keletkezéséről van szó, egyuttal a katholikusoknak számos voltáról is tanuskodik emlitett jegyzet. Tehát a katholikus hitéletnek itteni megszünése összevág az unitarizmus keletkezése és terjeszkedésével, mely a mult időkben e vidéken góczpontjául Abrudbányát birta, mint anyaegyházat, hová adfiliálva volt, mett csak 1772-ben önállósittatik és 1796-ban épitik templomát. A Kalvin követöi csak 1840 tájt kezdenek leledzeni. Kezdetben magánházban tartják az istentiszteletet az Abrudbányáról kiránduló ref. papok. 1847-ben már templomot emelnek élükön az Ebergényi család tagjaival és egy expositus káplánra is gondolnak; de a bekövetkezett forradalom után beállott szegénység folytán emez óhajuk nem teljesülhetve, csak nagysátoros ünnepeken tartatik náluk istentiszteletet az abrudbányai ref. pap által.

De visszatérve tárgyunkhoz, az unitárizmus elterjedése után későn 1757-ben kezd — mint látók az 1. pont alatt a katholikusság ismét respirálni, s még inkább 1763-ban, midőn már Hausner Dániel személyesen önálló lelkészt is nyer és a templom is 1783 ik évben felépittetve, papilak stb. emeltetve, a kath. hitélet rendes medrébe került. Azonban mindjárt a következő évben bekövetkezvén a Hóra-lázadás, e plebánia ugyszólva bölcsőjében kimondhatlan sokat szenvedett temploma, papja és hiveivel. Ez volt a plebánia világosabb multjából az első történelmi katasztrófa, mely a hiveket testileg, lelkileg sujtotta. Erre vonatkozólag irja Szabó Pál abrudbánya akkori református pap, hogy miután november 6-án (1784) az abrudbányai református templomot kifosztották: „igy cselekedtek a verespataki unitarium templommal és a pápistákéival is mind az abrudbányai, mind a verespataki plébános házaival is.“ „Ez időtől szóló kéziratok gyüjteménye az abrudbányai róm. kath. lelk. bibliothékába s. n. 649.) Ezek közül egy latin levélnek rövid tartalmát ide iktatom. Igen világosan szól ez azon szenvedésekről, melyeket anyagiak és lelkiekben a verespatakiak együtt az abrudbányaiakkal átéltek. „A kereszténytelen vakmerő részvétlenség fegyverével támadna meg minden keresztény erényt és könyörületességet — mondja a levél — ki a mi siralmas állapotunk és sorsunkon, melyek közt jelenleg tengünk, szive legmélyéből megrázódtatva, ne szánakoznék. Ugyanis, már öt napja mult, hogy bányákba zárkozottan, az időt — igazabban szólva, inkább tengve-lengve is szenvedve, mint erő és egészségben töltjük. Mert állithatjuk, hogy élelmi szereink csaknem mind elfogytak és fahiányában is végletekben állván, oda jutottunk, hogy folytonoson csak a rablók fenyegetéseit hallván: mi a kiszabadulást igérők schizmatikus vallására kénytelenittetünk átállani, különben minden segedelmet nélkülözvén . . . . Verespataki tisztelendő plebános összetörve fekszik e bányában. Városaink földig romboltattak. A legutolsó szegig mindenünkből ki lettünk fosztva. Azért vérkönnyeket hullatva és térdre borulva, Jézus Krisztus öt szent sebére, a boldogságos Szüz és Mindenszentek érdemeire a legmélyebb alázattal könyörgünk a zalathnai tekintetes urak mindenikéhez miszerint nekünk végveszélyben és életünk legvégső határán levőknek minél előbb katonai karhatalmat annál inkább kieszközölni méltóztatnának, minél inkább tapasztaljuk, hogy minden oldalról tolvajok által környékeztetvén, más menekülésre nincs modunkban még gondolni is . . . Jármas marháink és lovainkat mind elhajtották, Ma, a mint megértenünk lehete, a zuzdákból minden aranyot elvittek.“

Ezen levelet a bányatörvényszéki főbirósághoz intézve 1784 nov. 8-ról Mozer Agoston, Lukács Péter abrudbányai, Winkler Pál verespataki plébánusok is szintén verespataki polgár Jánky György irták alá nevében azon más 94-nek is kik az Igrem nevü bányában bujdosának velök együtt.

A hivek szomoru testi lelki körülményeit eléggé illusztrálja a Hóra-világból eme levél. E szomoru sorsot csak azok kerülhették ki, kik, mint Densusianu „Revolutiunea lui Horia“

czimü müve 205. lapján mondja — az oláh-paptól hittagadásukat igazoló bizonylatot mutattak elé, melyen e felirat volt olvasható: „astai crestinu bunu“ (ez jó keresztény.) Nem emlékeztet-e levél, az ős keresztényeknek a katakombákban átélt és szenvedett szomoru sorsára? ! Mondják, hogy az a kereszt, melyet egy vallásos hivő kegyelete a verespataki piaczról a temető kapuja szomszédságába helyeztetett által, eme catasztrofateljes idők azon óhajából emeltetett volt még 1784-ben, hogy a jó Isten jövendőben mentse meg e bányahelyet a háborus és felforgató idők minden sujtó viszontagságaitól!

Ezen Hóra-világ elmulta után a verespataki katholikusságot, eltekintve attól, hogy első templomjuk 1842-ben már rómba dölt ugy, hogy 1846-ban szétbontani kellett — 64 éven keresztül nem érte a sors nagyobb sujtása. De 1849. évi május hó 8 és következő napjain ismét éreztette velék az oláhság féktelen lázangása pusztitó dühét. Templomjuk nem lévén ekkor, csak a papilak és iskolaépületeken dühöngtek a lázangás tüzrészei. — A buzgó pap Thót István, miután Kagerbauer Imre és Hodán Petruczczal a plébánia és templom értékesebb tárgyait a papilak kertjében elásták, egy becsületes tizedes hutmánnál lappangva, mentette meg életét; Köllő Antal kántor és neje azonban az oláhok által meggyilkoltattak. De nemcsak e kettő lett a lázadás borzalmainak áldozata. Thót István plébános a legyilkolt katholikusok számát és neveit a II. számu anyakönyv 360 — 364 lapjain összejegyzette, a mennyiben az elvérzettek összeirhatók voltak. Jegyzetei szerint tehát a verespataki katholikusok közül az oláhok által leöletett 59; 33 férfi és 26 nő.

Ezek közül 15 éven aluli (még 2—3 éves is) volt: 10 } 59*)
Tizenöt éven felüli: 49 }

Foglalkozás illetve társadalmi állás szerint 14 tartozott az intelligens osztályhoz, a többi pedig iparos és bányamunkás volt. Neveik mindnyájuknak feltalálhatók a fentebb emlitett anyakönyvben. Kik görög vallásra álltak át, kiméletesebb sorsban részesültek.

Hasonló sorsban részesült az unitarius egyház is temploma, javai, hiveivel stb. Tüzi nevezetü papjuk Bálint Simon prétektnek 30 drb. aranyat adott életbenmaradásáért s hivei közül félelmükben szintén számosan lettek gr. vallásuakká.

A kis reformatus templom megkiméltetett a tüz martalékától. De ennek oka az, mert ép a szomszédságában lakván egy Falics Nyikuláj nevü tribun, annak pusztulásával saját magára is veszély háramlott volna. Igy megmentette azt.

Ha még megjegyzem, hogy Bálinth Simon egyik román préfekt idevaló gr. kath. lelkész volt: ezzel meg van mondva az is, honnan fujt a pusztitás szele.

Ennyit röviden az idők viharairól.

12. Anyakönyveket 1867-ben kezdik vezetni.

A levéltár. A Szabó- és Horváth-féle pléb. tört. jegyzeteket kivéve, a levéltár csak efemer jellegü hivatalos aktákat tartalmaz. A régi can. vis. okmányokat az idők viharai elpusztitották, ujabbak sincsenek itt csak a püspökségnél.

*) Ezek közül, mint az Anyakönyv adatai állitják, 16 megöletett Verespatakán, 42 pedig Abrudányán tul a Gyálumáre alatt 1849 máj. 19-én, 1 pedig az oláh lágerhez pártolván át Körösbányán vesztette életét. —

A könyvtár meglehetős tartalmas. A mostani plebános magán thékáját kivéve, a plebaniális könyvtár főbb részeit az itt elhalt Thót István és Apostol Alajos hagyatékaik alkotják. Vannak köztük szentirási, szertartástani, hittani, aszketikus, erkölcstani, szónoklati, történelmi, jogi, bölcsészeti, nyelvtani, egyházi, polgári, profán irodalmi könyvek és apróbb vegyes müvek. Összesen 367 drbot tesznek.

13., Irodalmi és egyleti élet. E plebánia papjai közül csak az Apostol Alajos nevével találkozunk, ki az irodalomnak a nyilvánosság terén is kivált a 60-as években látható jelét adta egyes köteményeit közre is bocsátva. Egy bekötött versfüzete maradt utána. Költeményeiben saját énjének belvilága szerepel. Lyrikus volt. E szellemi hagyatéka rokonságának lett kincsévé. A próza terén prédikácziói magvasak és szép irályuaknak ismertem.

Az egyleti élet terén a régen divott „Rózsafüzér“ egyletet Schneff József mostani plébános ébresztette uj életre és szervezte az „Oltáregyletet“ is 1891-ben az Oltáriszentség imádása és a templom diszének emelésére. Ezen egyleti életnek a Missio ponja alatt hazafias és vallási szempontból már méltattam eddig is nyilatkozott előnyeit. Azért itt az Oltáregyletnek csak eddig mutatkozott anyagi sikerei és elért eredményeiről emlékszem meg. Ezen egylet 1891 okt. 1-től mostanig hozatott egy üveg mozaik Krisztus-koporsót, áldoztató china ezüst kelyhet, tumba takarót, kazulákat, oltárszolgai ingeket, oltárszőnyeget, oltárszolgai diszfövegeket, gyertyatartó és lámpákat, beteglátogató pixist, régi miseruhákat javittatott stb. Szóval az eddig elért anyagi siker 518 frt 30 kr.

Ezen összeg az oltáregylet fiatal kora daczára meglepően szép eredmény, és szervezőjének dicsőségére szolgál.

14. Jótevők. A verespatakiak nemcsak vendégszeretetükről hiresek, de dicsérendők azon áldozatkészségük folytán is, mely örömest nyilatkozik akkor is, midőn a templom segedelemért folyamodik; sőt önkénytesen és szivesen leröja adóját, mint Abel áldozatát.

Ezen áldozatkész és buzgó hivek közül már e történetek fonalán jótékonyságaik kapcsán részint mind ajándékozókat, részint, mint alapitványozókat — többet megneveztem. Megneveztem a Jánky, Kornya, Vertlen, Obvéger Dávid-Zeyk, Neumer, Madán, Schubert, Kagerbauer, Ebergényi, Dregán stb. családokat, kikhez csatolom a Moldován Lajosét is. Mind olyan családok, kiknek jótékonyságát nemcsak a templom hirdeti, hanem a főpásztori elismerést is kivivták a mult és jelenben is maguknak. De ha ezek közül — mint az ujabb idők nyomatékosabb adakozóját, sőt alapitványosát ezen templomnak— Dregán János mostani főgondnok személyében kiválóbban felemlitem: ugy hiszem ezzel csak a hála és kegyelet azon zálogát rovom le, melylyel az ily nagyobb jótékonyságu férfiak iránt az elismerés és tisztelet is hasonló mértékben szokott nyilvánulni.

Ezen férfi, nem számithatva ide számos és fel nem jegyzett apróbb jótékonyságát, következőkben nyilvánitotta nagyobb jótékonyságát:

1. Az 50-es években csináltat egy kék selyem zászlót 80 frt
2. „ „ „ veszi az ezüst örök lámpát 100 frt
3. 1885-ben felállitott toronyórára költött . . 800 frt
4. 1891-ben egy fehér selyem kazula, kiad 86 frt 60 krt

5. Ugyan 1891 ben az általa már elébb épittetett kerpenyesi malom*) után papi javadalmazásra száll 528 frt

6. 1892-ben Missio kereszt csináltatására költ 40 frt.

Az egyház ezen jótevője — Drégán János főgondnok Drégán Mózes és Gyöngyösi Anna bányász szüléktől 1829-ben született. Egész életén át bányászattal foglalkozott. Az Isten megáldotta szorgalmát. Azért ő sem feledkezett meg a jó Istenről, mely szenthajlékának mindig buzgó látogatója és imádása és tiszteletének emelésére anyagi jóllétének emelkedésével mindig megfelelő fokozatban áldozott és áldoz, mindig szeretet és tisztelettel levén az egyház papjai iránt is. Példáját, mint szerető hitestárs, követte felesége néhai Kageubauer Katalin is. Jellemző tulajdonsága volt neki is a vallásos buzgóság és a hit, mely a szeretet gyakorlásai által müködik. Különösen a Szüz Mária oltárképének (Mária és kis Jézus) diszitése által tünt ki. A kép mindkét alakzatának fejét ezüst koronával ékesitette fel és a szent Szüz nyakára értékes aranylánczot, mellére pedig drága stufából ékes melltüt illesztett s gyémántos aranygyürüt a szent Anya ujjára. Ezek szerény bevallás szerint 300 forintot képviselnek. Szóval e buzgó házaspár csak mit toll feljegyezhetett csaknem két ezer forinttal járult az Ur szent hajlékának diszitésére s más feutebb emlitett kegyeletes czélokra, eltekintve attól, mit a főgondnok ur szerénysége elhallgat, de annál hangosabban emlegeti a hála és tisztelet. Azért az egek ura és minden jótettek bőséges megjutalmazója irja be e nemes áldozatokat az örök élet nagy könyvébe; áldja meg az élő jótevő főgondnokot tovább is egészséges hosszu élettel s minden földi jóval, a meghalt kedves hitestársnak pedig adjon örök szent nyugvást!

De legujabb időkben nem hiányoztak más kegyeletes jótevő is a templomnak, igy: Abrudbányáról Sturm Mihálynné és Kolozsa Katalin ajándékoznak 1892-ben egy álbát karing, 4 vállkendő és 3 korporáléval. Ugyanez évben Ajtai Jánosné egy karinget és egy széles selyemszalagot ad a Missio-keresztre; több fiatal hölgy egy pár fehér atlaszselyem oltárpárnát készitnek 24 frt értékben; Jánky Irma 3 oltárpárnát készit 1892-ben s az általa eszközölt gyüjtés folytán több urhölgy 1893-ban hozott egy 30 frt értékü bársony takarót a szószékre stb. — Ezekhez járult 1892-ben többféle egyházi diszöltönyök és oltárszerek adományozásával a pozsonyi oltaregylet is 162 frt értékben; mig Jézus szent szivének szobrára 1893. egy magát megnevezni nem akaró 23 frtot ajándékozott.

Ezekben sikerült Verespatak kath. közönsége közül azokat feljegyeznem, kik vallásos buzgóságu dicső őseik nemes példáján haladva, nemcsak adományaik, hanem vallásos buzgóságuk és hitük tiszta fényével is valóságos diszei az Ur templomának. — A jó Isten adjon nekik a jótékonyságukért áldást bányáikra és testi lelki jólétet, hogy e földön is boldogul élvén — majd még boldogobbak legyenek az égben. (Folyt. köv.)

*) Ezen malom rövid története az, hogy még a régibb időkben a malomtelek zálogba volt adva bizonyos adósok által az egyháztól kölcsönvett 300 frtért. De ez összeg az adósoktól nem levén felhajtható, a malom telek árverés alá kerülve, az egyház javára liczitál, megvásárolván hozzá egy szomszédtelket is saját pénzével és felemelteti a malmat. Ezek Drégánnak 1500 frtba kerültek. E szerint Drégán társtulajdonos lett az egyházzal. Azonban a malom nem hajtván jól, eladják 2000 frton. Es Drégán nemcsak az egyház 300 frtját, mint a régi tőkét menti meg és adja vissza a papi dotacziára, hanem még 528 frtot rá ajándékoz nem számitva az eladás és átruházási költséget, melyet noha az egyház fizetett ki 1893-ban, de mégis csak Drégán jóvoltából, mert ő az eladáskor kerek 1000 frtot, tehát fél malomrészt adott az egyháznak. Igy a tiszta ajándék épen 700 frt.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Vidéki levél.** Marosvásárhely, 1893. nov. 24. A szent Ferenczről elnevezett irgalmas nővérek vezetése alatt álló marosvásárhelyi róm. kath. leányiskola és nevelőintézet, folyó évi november 23-án, a kegyelet és hála oly meghatóan szép egyházi ténykedésnek volt szintere, hogy a t. Szerkesztőségnek jóindulatu szivességéből, ezen ünnepély lefolyásáról ugyis mint az erdélyi katholiczismus lelki életének egyik nyilvánulásáról, de mint nevelési eszközről is, a szivnemesités hathatós ápolójáról, leszek bátor a következőkben beszámolni.

Hitközségünk története fényes lapot szentelt néhai b. e. Dr. Fogarassy Mihály erdélyi püspök drága emlékének, azon fejedelmi adományért, mely városunkban lehetővé tette, a kath. nőnevelés és ezzel a valódi keresztény müveltség emelését eszközlő oly intézet megteremtését, melyben jelenleg, az alapitó nagy szellemének megfelelő módon, 300 tanuló nyer kiképeztetést. Dr. Fogarassy Mihály neve már a multé, a történelemé: de müve a jelené s a jövőé.

Ebből kifolyólag a marosvásárhelyi egyháztanács és iskolaszék, — derék vezetőjével élén, — minden módot felhasznál, hogy egyrészről nyilvánosan adjon kifejezést abbeli elismerésének, hogy ezen nagy alapitó tette lehetővé az intézet felépitését, más részről ápolni akarja egyszersmind a kegyelet és hála érzelmeit, azon növendékek ifju keblében, kik az iskola falai között nyerik kiképeztetésöket.

Ezen kettős czél lebegett az egyháztanács és iskolaszék szemei előtt, midőn egyhangulag elhatározta, hogy november hó 23-án d. e. 8 órakor az intézet kápolnájában, az elhunyt püspök lelkiüdveért, gyász-istenitiszteletet fog tartatni. — A szent mise áldozat bemutatására, Kovács Ferencz apát-plebános urat, a vaskorona rend lovagját kérték fel, ki a hitközség elökelőségeinek kiséretében pont 8 órakor megjelent a kápolnában, hol már az egyháztanács, iskolaszék, gyászruhás urihölgyek, az iskola énekkara és a tisztelendő nővérek helyeiket elfoglalták volt. — Ekkor az egyik nővér ujjai alól felhangzottak a kápolna hárnoniumjának bús akkordjai; majd a pontifikáló apát-plebános segédletével együtt az oltárhoz lép, s oly szivből hangoztatja: „Introibo ad altare Dei" „Bemegyek Uram a te szent oltárodhoz." Igen! Hisz lelki szemeivel látja azt, kinek lelkiüdveért a szent áldozatot bemutatni szándékozik, és a kinek nagylelküsége adott létet e kápolnának, melynek oltáránál áldozni készül. — Az énekkar fájdalmasan zengi a halotti éneket s ennek minden szava ugy átjárja a sziveket, ugy megrázza a kedélyt, hogy a lélek tükrének forró könnyei önkénytelenül is előtörnek. — Imádkoztunk és könyeztünk mindnyájan, kik szerencsések voltunk a kápolnába bejüthatni, melyet mind végig megtöltve tartott a közönség. — Valódi áhitat, szent érzelem és buzgó ima jellemezte az egész istenitiszteletet, melynek végével, az apátplebános, a meghatottság és elérzékenyedés hangjain ecsetelte ama nagy szellem alkotó erejét, kinek minden cselekedete egyházának felvirágoztatására, a tudomány és müveltség előmozditására irányult. — „A katholiczismus ügyének felkarolása volt czélja, az iskola létesitésével is, — mondá szónoki hévvel az apát ur, — s ugy látszik, mintha az ő szelleme lebegne itt közöttünk, örülve annak, hogy czélját valósulni látja, midőn a tanitás oly kezekben van itt letéve, a milyeneket ő óhajtott, oly nevelőkre van bizva, kik hivatottságuknál fogva megérteni és megvalósitani is tudják azt."

Állva hallgattuk a remek beszédet, melynek zárószavai: „*Adj Uram! örök nyugodalmat neki, és az örök világosság fényeskedjék neki*", minket is arra késztettek, hogy mind magunk hiven megőrizzük emlékét a nagynevü püspöknek, mind pedig a későbbi nemzedékeket megtanitsuk arra, hogy áldják emlékét a jótévőnek, s imádkozzanak azért, kinek kiképeztetésükben oly nagy része van. — „Adj Uram! örök nyugodalmat neki, és az örök világosság fényeskedjék neki." *x. y.*

IRODALOM.

— **Előfizetési Felhivás** a „Tanitók jogai és kötelességei“ czimü munkára. A fennálló törvények, szabályrendeletek, rendeletek, útasitások, elvi jelentőségü határozatok és döntvények alapján összeállitotta: Dr. Szabó Mihály, Kolozsvármegye kir. segéd tanfelügyelője.

Azon általánosan érzett hiány, hogy Magyarország mintegy 25 ezer tanitója mindez ideig nélkülözött egy oly kézi könyvet, melyben a tanitói állással járó kötelességek és jogok rendszeresen fel lettek volna dolgozva: ösztönzött arra, hogy a fennálló törvények és rendeletek alapján „Tanitók jogai és kötelességei“ czim alatt össze állitsam mindazon tudnivalókat, a mik a tanitót nemcsak állásánál, de személyénél fogva is illetik

Ugyanis az 1868 évi XXXVIII t czikk megalkotása óta népoktatásügyi administratiónk részint törvényhozási, részint rendelkezési úton annyira kiszélesült, hogy abban ma már útmutató vezérfonal nélkül nemcsak az ujabb nemzedék, hanem azok is, kik e téren húzamosabb idő óta működnek, kellő preczizitással eligazodni képtelenek. E tájékozatlanságból származik aztán az a sok közbeeső intézkedés, mely ugy az egyeseknek, mint a felettes hatóságoknak annyi felesleges idejét és munkáját rabolja el.

A „Tanitók jogai és kötelessége“ mint úttörő e hiányokon segiteni óhajtván hü és biztos tanácsadója lesz minden jellegü és fokü népoktatásügyi intézetnél működő tanerőknek tehát a polgári- és felső népiskolai tanitóknak és tanitónőknek is, ugyszintén mindazoknak, kik a népoktatás ügygyel bármely szempontból foglalkoznak. Használhatják e munkát a tanfelügyelők és közigazgatási bizottságok, a városi hatóságok és községi elöljáróságok, iskolaszékek és gondnokságok, az iskolafentartók, kisdedovók és a szülők is. A tanitó- és tanitónő képezdékben az iskolai szervezettani oktatásnak alapul szolgálhat, — azon növendékekre nézve pedig, kik e képezdék elvégzése után új pályájukat kezdik meg: nélkülözhetetlen útmutató lesz az életben.

A „tanitók jogai és kötelességei“-ben szervesen és összefüggőleg csoportositva fel vannak dolgozva a máig érvényben levő összes törvények, szabályrendeletek, útasitások, rendeletek, döntvények, elvi jelentőségü határozatok stb. oly módon, hogy minden tétel után záró jele közt közölve van az illető törvény megfelelő szakasza, vagy a rendelet, döntvény stb. kelte és száma, s igy belőle a kellő felvilágositás azonnal megszerezhető. Attekinthetők benne mindazon rendtartási és kezelési nyomtatvány-minták, melyeknek használatba vétele kötelező.

Egyszóval: tárgyalva van e munkában mindaz, a mi az iskolai administratió terén és azon kivül is, a tanitói hivatallal összefügg. Sőt több is. Minthogy népoktatásügyünk jelenlegi állásában a magyarországi tanitó nemcsak az iskolának, hanem tanügyileg a községnek, iskolaszéknek vagy gondnokságnak is éltető és ösztönző lelke: feltalálható abban mindaz, mit a tanitónak, mint iskolaszéki vagy gondnoksági tagnak és jegyzőnek, gazdagondnoknak stb. tudnia kell. Mert a mint legtöbb helytt tényleg történik: a tanitó egy személyben maga nemcsak a tanitói, hanem az iskolaszéki vagy gondnoksági és községi elöljáróságí tanügyi teendőket is végzi, vagy legalább is azokban szakértelménél fogva buzditó tanácsokkal kell hogy szolgáljon.

Ily elvekből kiindulva e munkában lehető legnagyobb és a kérdést az érvényben levő adatok alapján teljesen kimeritő részletezéssel vannak feldolgozva az alább közölt tartalomjegyzékben elősorolt ügyek.

A munka függelékét képezi a részletes tárgymutató és a törvények és rendeletek indexe.

Az iskolák felállitására, felszerelésére, fenntartására, az iskola alapvagyon kezelésére és egyáltalában az iskola ekonomiális ügyeire vonatkozó eljárás e mü korlátolt terjedelménél fogva tüzetesen itt nem lévén tárgyalható ezen ügyekben részletes tájékozással szolgál a „Népoktatásügyi községi közigazgatás“ czimü munkám, mely a sajtó alatt levőnek mintegy kiegészitő részét teszi és melyet a tanitók 2 frt kedvezményes árért szintén közvetlenül tőlem beszerezhetnék. (Kolozsvárról, kir. tanfelügyelőség.)

Még csak azt a lelkiismeretességet kivánom megemliteni, melylyel az eddig nyilvánosságra bocsátott adatokat (mintegy ötven törvényt, ezerkétszáz szabályrendeletet, útasitást, rendeletet, döntvényt stb.) költséget nem kimélve három évi utánjárással végtelen nehézségek közt összegyüjtöttem és szervesen összeállitottam. De tettem azon reményben, hogy mindazok, kiknek szükségük van ily kalauzra s főleg pályatársaim, Magyarország tanitói, kiknek ez úttörő munkámmal szolgálni kivántam: méltányolni fogják egy ily természetü vállalat nehézségeit s a könyv megrendelése és terjesztése által sokszoros fáradtságomat megjutalmazni szivesked jenek.

Kérem: fogadják oly jó indulattal, mint a mily szeretettel én nyujtom.

A meglehetős nagyterjedelmü munka f. évi deczember második felében okvetlenül megjelenik s 2 frt előfizetési árért bérmentesen fog megküldetni.

Kivánatra postai utánvétellel is küldök, ha az ez iránti megrendelés f. évi deczember végéig hozzám beérkezik. Az ily utánvétellel szállitott példány ára szintén 2 frt. lesz, de a portó a megrendelőt fogja terhelni.

A könyv megjelenése után is kapható nálam 2 frt 20 kr. árban.

Bolti ára jóval magasabb fog lenni.

Az előfizetési pénzeket és megrendeléseket f. évi deczember 15-éig legczélszerübben posta-utalványon hozzám (Kolozsvár, kir. tantelügyelőség) kérem czimezni.

Gyüjtőknek tiz példány után egy tiszteletpéldánynyal szolgálok.

Kolozsvárt, 1893. nov. 11. Dr. Szabó Mihály.
Kolozsvármegye kir. segédtanfelügyelője.

— **Az 1848-49-iki magyar szabadságharcz története** czimü illusztrált munkából, melynek szövegét Gracza György irta, most jelent meg az első füzet a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) könyvkereskedő czég kiadásában. A füzet külső kiállitása igen diszes, az illusztrácziok pedig müvészies kivitelüek. Nem kevesebb, mint 16 egykoru kép van benne, tehát majd mindegyik második lapra esik egy-egy illusztráczió. A füzethez egy szinnyomatu kép is van csatolva, a honvédtábort tüntetve fel. Petőfi nemzeti dalát nemcsak a költő kézirásában mutatja be a füzet, hanem abban az eredeti nyomtatásu alakban is, amint a „szabadsajtó első fecskéje“ a Landerer és Heckenast nyomdából márcz. 15-én kikerült. Jó ötlet az 1848-iki naptár közlése is, a melyből az olvasó mindjárt a dátumokra nézve is nyerhet tájékozást. E naptárból tudjuk meg, hogy márczius 15 ike 1848-ban szerda napra esett. Gracza György mindjárt a márcziusi mozgalmas napok leirásával kezdi el müvét; számos, eddig ismeretlen uj adatot használva fel a nagy napok leirásánál. A munka, amint az az első füzetből megitélhető, ugy könnyed, vonzó modorban tartott szövegére nézve, mint dús illusztrácziót tekintve, kétségtelenül előnyösen elüt az eddig megjelent hasonló tárgyu munkáktól s bizonyára kapós lesz a közönség közt. A munka kéthetenkénti füzetekben jelenik meg s egy-egy füzet ára 30 kr.

— **Tanulók keresztetnek** a gyulafehérvári püsp. lyc. nyomdába heti fizetés vagy ellátás mellett. Szükséges legalább a II. v. III. gymn. osztály végzettsége.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: ZLAMAL AGOST.
Szerkesztőtársak: BALINTH GYÖRGY, Dr. CSERNI BELA, FEJÉR GERŐ, VASS ALBERT.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lyc. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.